

KONTRA FERENC

A kastély kutyái

Kilépek az utcára, ahol cinkoskodva köszöntenek utolsó barátaim, a fák. Hány fát ültettem el az életemben? Kezdem számlálni őket, munkásságom még édesapám faiskolájában kezdődött. Hány marad belőlük? Nem mondom ki a szót, de elszégyellem magam, mert rádöbbenek, hogy az utcán magammal beszélgetek. Hova tűntek a fák? Hova tűntek a barátok?

Végel László

Ha egy fa messziről mozdulni látszik, akkor kiderül, hogy valaki mögötte rejtőzik, és vár rám a szürkületben. Amikor kisgyerek voltam, sohasem szerettem egyedül az erdőben, haladni az eltévedéssel fenyegető ösvényen, folyton hátrapillantva, közben az járt kitörülhetetlenül az eszemben, hogy bármelyik pillanatban ismeretlenül elém toppanhat, aki addig lesett rám, és az csakis rossz szándékú lehet. Különben eszembe sem jutott volna a szorongásnak ez a távoli emléke, ha a Weinstrasse nem éppen az erdővel kapcsolatos mesék birodalma lenne. Hittem a fák múlhatatlan varázserejében. Vártam a hajnalt, éreztem, hogy ott várakozik a sötét hegy túloldalán, csak lassan lopakodva, észrevétlenül kúszi át, amikor felpárállanak a felhők a tisztásról, lebegnek még a tengerszem fölött, hogy bizonytalanságban hagyjanak, aztán indulhatok a végtelennek látszó szőlősorok mentén, indulhatok hazatalálni.

Egy napon rászántam magam ismét az erdőre, hogy ebben a kiszámíthatatlan rengetegben fedezzem fel képzeletem hajdani óriásait, szabaduljak meg mesebeli manókkal kapcsolatos félelmeimtől; megtapogassak bátran sohasem látott, puha testű növényeket. Akkor jöttem rá, hogy ennek a vidéknek a mítoszai valóban innen származnak, a környezetleírások annyira pontosak, így hihetőkké válnak tőlük azok a lények is, melyek eltűnéséről még árulkodnak a rezdülő lombok, mintha éppen most szöktek volna tekintetem elől; nem hittem korábban azt sem, hogy léteznek ennyire piros gombák, fehér pöttyökkel, melyekkel a mesekönyveket illusztrálják, és hogy vannak tenyérnyi, smaragd-zöld mohák foltokban a fenyők északi oldalán.

Itt a legsötétebbek az éjszakák, a hegy lábánál. Az ablakon áthajolva néztem az óriást, inkább csak odagondoltam a koromsötétbe, melynek közepén I. Lajos király nyári lakját láttam, egy pompeji ház mintájára épült, az éjszaka közepén úgy hatott, mint egy kivilágított ablak egy sötét épület közepén. Ilye-

neknek tűntek az arányok. De nem ez volt az egyetlen fényforrás: a műterem tetőablaka is világított az udvar túloldalán. Hans még alkotott a gránátalmafa felett. Mindig irigyeltem a festőket, mert restek és némák maradhattak, nem kellett nekik semmilyen nyelven megszólalni, felolvasni, csak állni melán, okos tekintettel a saját kiállításukon a mellett a pasas mellett, aki megkérdőjelezhetetlen szakértelemmel méltatja elévülhetetlen munkásságukat, holott az egész közönséges mázolás csupán, színek és formák egybekenése, tubusok halomba rakosgatása. De bezzeg megírni egy regényt szabott határidőre, és amikor nem megy, az éjszaka közepén kihajolni egy mondatért a friss levegőre, visszamenni a bekezdésbe, és nem találni azt a helyet, ahova az a mondat illelne, ezért bezzeg nem sajnált engem senki, csak én magamat.

Kíváncsi voltam a képekre, mindig is érdekelt, hogyan fest egy festő, mintha nem az lett volna a természetes, hogy a művészek szemérmesen dolgoznak; ha belegondolok, meg tudnám fojtani, aki mögém áll, miközben araszolok a soraimmal előre. Mert amíg nem kész, addig csak ketten vagyunk, csak mi fontolgatjuk, mi történik rosszul vagy jól ebben a történetben, a gép meg én. Mert mintha vonakodna olyasmit rögzíteni, ami nem illik oda. A képernyő ilyenkor hezitál és hunyorog, hogy ez hamis így hamis lesz, és nem hajlandó addig engedelmeskedni, amíg ki nem javítom.

Már mindenkiről tudtam a művészházban, legalább nagyjából, hogy min dolgozik, csak éppen róla nem. Úgy ismertem meg ezt a különös hangulatú helyet, ahogyan az erdőt: napról napra, hónapról hónapra követtem a tekintetemmel a művészeket, már a gesztusaikból sejtettem, hol tartanak, vagy azért, mert elmondták, vagy éppen ellenkezőleg: szótlánul csak látszani akartak valamilyennek éppen, mint az erdei manók, palástolva jelenlétüket és ihletük pillanatnyi csődjét. Látni a nagyvonalúságukat vagy a kicsinyességüket, az előzékenységüket vagy az egoizmusukat, még ha ezek nem is ellentétpárjai az emberi tulajdonságoknak, ezek alapján voltaképpen magamban próbáltam definiálni így a természetüket, és persze elfogadni őket olyanoknak, amilyenek, hiszen ez a meghívás mindannyiunk számára záros határidőre szólt. Közben kerestem a saját fát az erdőben, amely mögül előléphetek, hogy azt mondhasam: ez én vagyok, ilyen vagyok.

Hansból kivételesen hiányzott ez a szándék, a művészek természetesnek mondható szereplési vágya. Hetekig csak a köszönés számított az egyetlen kommunikációs formának, az is szemlesütve, kötelességszerűen. Ilyennek képzeltem a sorozatgyilkosokat, akik elrejtőznek a nyilvánosság elől egy ilyen isten háta mögötti házban, hogy feltűnés nélkül éljenek titkos szenvedélyüknek, miközben szokásos mindennapjaikban legfeljebb az fedezhet fel apró szokatlanságokat, aki közelebről is ismeri őket. Miért éppen óriás kaktuszok és gránátalmafa veszik körül? Ráadásul az udvari épület, amit én a második emelet magasságából láttam, a gonosz boszorkány mézeskalácsházára hasonlított.

Mert olyan régi volt, mint egyébként minden. Miért szeretnek az emberek ilyen múzeumban élni? Ráadásul nála az ablakok különböző méretűek voltak, és az emeleten csak esete gyúlt ki a lámpa, ahol a hálószobája lehetett. Tette a dolgát nap nap után, de ha kinéztem néha az udvarra, fogalmam sem volt, hogy voltaképpen mi az a dolog, amit valójában tesz, csak jár fel s alá sötétkék munkásoverallban, mint valami vízvezeték-szerelő.

Sokáig nem alakult ki róla semmilyen véleményem. Minden jel arra mutatott, hogy ez a kiismerhetetlenség és távolságtartás végig kitart.

Oscar librettóírórt kerestem legújabb operájához. Megjelent egy nemzetközi pályázat, mely szerint a görög olimpiára Athénban egy ősbemutatót terveznek. Nem titkolt szándékkal, hogy maguk a szerzők és a szereplők is, a karmester és a zenészek is igazodjanak sokféleségükkel az olimpia szellemiségéhez, és Oscar eleve érdekesnek találta, hogy egy horvátországi, pillanatnyilag Szerbiában élő magyar író angolul írjon egy librettót neki. Mi több, egy hosszabb borozgatás után kiötlöttük a cselekményt hozzá, amely szerint az olimpia sportszerűségéhez mi sem állna közelebb, mint Noé metaforikus bárkája, amely földrajzilag is determinálná az autentikus témát, és minő meglepő lenne, ha Noé erre az alkalomra nem állatokat terelne barokkos bárkájába, hanem esendő embereket, az állatok állományának mintájára, mindenféleből persze párosával. Az állatokkal egyébként sem lehetne mit kezdeni egy „komoly” darabban, de ha már emberek, azok kíméletlenül kavarnák a nyelvi tarkaság konfliktusos forgószeletét. De holtak nélkül nincs opera. Ráadásul a feszültségekhez kellene jók és rosszak, bűnösök és ártatlanok. Mégis melyik nép fiai legyenek a gyilkosok, a potyautasok, és kik legyenek az áldozatok? Ki kit erőszakoljon meg? Ez a te problémád, emelte fel a kezét Oscar, mint valami bankár, aki csak a tőkét adja a vállalkozáshoz, olyan utasításszerű hanghordozással, ahogyan feltételezésem szerint a zenészeket instruálta. Az már a zenészre tartozik, miként memorizálja a kottát. A librettistának is fejből kell játszania, mondtam neki. Csakhogy én nem úgy működöm, mint a verkli, hogy bármelyik utcasarokra eltolhatják a cifra ládát, ugyanazt a dallamot játssza, vagy legalábbis eljátszik egyet a sok közül, aztán kalapozhatnak körülötte. Nekem maga a környezet sem mindegy, ahol dolgozom. Nem úgy működöm, mint a kávédaráló, hogy megnyomnak rajtam egy gombot, és beindulok.

Egy álló hónapig töprengtem az ötleten, mire azt mondtam Oscarnak: Rendben, megpróbálom. Erre nyomban kölcsönadta Verdi librettóit, bibliapapíron, vaskos díszkiadásban. Aztán Franz Werfel regényét olvastam el hozzá. De ebben a műfajban mégis Thomas Mann jóval karcsúbb Wagner-kötete maradt a kedvencem. Szerintem közelebb állt az igazsághoz a két óriás megítélésében. Szövögtem a zenés színpadi szálakat, hiszen valaminek történnie kell, annak a bárkának mégiscsak tartania kell valahonnan valahová, különben nem csap fel az ég felé az olimpiai lánghoz hasonlatos katarzis.

Oscar elutazott egy hónapra Olaszországba, Spoletóba a próbákra, ahol Médeia című operáját mutatták be. Az ősbemutatóról hatalmas sikerrel és egy díjjal tért vissza. Irigyeltem ezért az elszántságáért: nála minden csak elhatározás kérdése volt: éjnek idején nekivágni, hogy meghallgassunk egy rendhagyó koncertet egy bonni szerelőcsarnokban, vagy elmenjünk Heidelbergbe, ahol a kortárs francia zene szólalt meg. Nála a siker is elhatározás kérdése volt. Két dolgot vett igazán komolyan: a macskáját és a munkáját. Felcipelte a pianóját a padlásszobába, mert oda nem hallatszottak fel a zajok. A madarakon kívül én ugyan nem érzékeltem mást, de őt még a seregélyek is zavarták. Amikor végigülték a telefonvezetékeket, hogy súlyuktól lehajlott alattuk, kirohant, hogy véget vessen a lármának. Kötötte a határidő, egy rövidfilmhez komponált kísé-
rőzenét. Aztán megint hetekre eltűnt.

Miért nincs itt kutya, kérdeztem Hanstól, mivel azt gondoltam, hogy ez mindig is vadászkastély volt. Erre jelentőségteljesen bólogatott, hogy valamikor itt az ebek valóban nagy becsben álltak, de a művészeket most zavarnák.

Amikor Oscar megérkezett, megmutattam neki az elkészült angol szöveget, pontosabban a vázlatokat, melyeket versbe lehetne foglalni. De ekkor már tényleg hallani akartam, hogy tulajdonképpen milyen zenéhez írom a szöveget, milyen az a világ, amihez ezek a szavak kellenének.

Akkor a frissen vágott CD-jén meghallgattam a Médeiát. Figyelmesen és türelmesen. Tanultam belőle. Egyszeriben avítt lett összes leírt tervem és fellengzős elképzelésem. Ma másmilyen librettókat írnak. Célszerű persze közismert történetet választani, mert amit esetleg kihagy a szöveg, azt a zene és a hang mondja el, vagy folytatja, főleg hogy a zeneszerzőnek az utóbbi a fontosabb. Erről szólt számomra a Médeia is az ő interpretációjában. Sajnos, nem láthatam, hogy a színpadon mi történik, de a lemezen csak hellyel-közzel lehetett következtetni rá. Ilyesmikre emlékszem: egy nő elsikoltja magát és énekel néhány ismeretlen szót, ezután megszólal egy kontratenor, inkább hangszerként, mintsem érthetőnek szánt áriaként, közben hosszú, feszült csendek, majd megszólalnak az alpesi kolompok, Oscar kedvenc hangszerei, melyeket állandóan a csomagtartójában hurcolt mindenhova magával. Másnap elkértem a szövegekönyvet, amely olaszul íródott, és alig tett ki egy szerzői ívet, verses formának a nyomát sem láttam.

Másfajta kihívást jelentett a saját regényem, amely tapodtat sem haladt előre.

Hansot távolról láttam, nem találta helyét, neki is megvoltak a maga gondoljai és kételyei, amihez belső indíttatású rendet teremtett a lelkében, ez arra készítette, hogy hosszú csendeket iktasson be, miközben hol csak meditál üveg sörével a szobájában, lábát felrakva az asztalra, hol pedig a műtermét takarítja, és ez csak nekem tűnhetett pótcselekvésnek. A száz négyzetméternyi termék számomra egyáltalán nem a tágasságot jelentették, a tizenkét ablak a három ég-

táj felé, a hegyláncra nyíló kilátással együtt is a három szobában inkább a magány tere lett. Nekem még ahhoz is hetek kellene, hogy egy másik gépet, egy másik asztalt megszokjak, nemhogy egy másik országot, egy másik nyelvi közeget egy másik éghajlattal. Ez nem alkotás, ez henyélés, mondtam magamban reggelente; megint rám virradt egy nap, de mi a fenének.

A számos közös vacsora egyikén persze szóba került a NATO-bombázás, nagyon türtőztettem magam, hiszen nem ismerek két embert, akinek meg egyezne ezzel kapcsolatban a véleménye, és ne kezdene okoskodni. Ezért nem szórakoztattam őket azzal, milyen érdekes volt, amikor az egyik robbanást követően a csapból benzin ízű víz folyt, a tévét meg letettük a földre, mert egyszer majdnem a földhöz csapta a légnyomás, és utána mit jelentett NATO-kisebbségnek lenni. Erről bezzeg nem folyt oktatás egyik országban sem, „hogyan is kellene ezt a traumát feldolgozni”. Én csak a magamét mondtam: a regényem kettétörte ez a hadművelet, hátha most ebben a paradicsomi környezetben befejezem időre, ahogyan terveztem.

Hans a műterme előtt állt, mintha régóta várt volna erre az alkalomra, mesélte, hogy kitakarította a műtermét, most már vendégeket is fogadhat. És valóban, pedáns rendben sorakoztak az ecsetek, és az emeleten, a falon csupán egyetlen festmény függött: egy katedrális ábrázolt. Ez maradt, de holnap elviszik ezt is. Aztán megmutatta a legutóbbi kiállításának a katalógusát. Csupa katedrális. Ezt neked adom, mondta. Olajképek színesben, és mindegyiken egy-egy templom, vagy ahogyan hivatalosan itt szerepeltek: katedrálisok, mert hogy a körvonalakból azért olyan pontosan nem lehetett kivenni, de hát legyenek katedrálisok, ha ő mondja, mindegyiknek a nevét is feltüntette. Voltak köztük ismertek és ismeretlenek, és itt van, ez talán a legszebb, mondja ő, látod, ilyen katedrális a valóságban nem is létezik. Mint az Eurón, valamennyi címletre virtuális épületet nyomtattak. A rózsák temploma, ezt a címet adta neki, mert olyan színekből állt, akár egy tearózsa. Úgy bánt az olajjal, ahogyan a klasszikusok, és mégsem, mintha csak ma száradt volna meg rajta a festék, ezt nem festhette korábban. Nézek rá, hogy lehet mégis elgondolt templomot festeni egy létező város létező terére, de látom rajta, hogy nem csalt. Ennél ártatlanabb arcot látni, ennél kékebb szembe nézni nem lehet: azt mondja, hogy a festészet éppúgy fikció, mint az én regényem. Igen, ami el sem készül, ha így haladok vele. Elővett a hűtőből két sört, miközben a műteremben iszogattuk, azt mesélte, hogy ő most szünetet tart. Ez éppen olyan, mint amikor megfeneklik egy regény. Nem tudod a végét, kérdezte. Nem, a közepét nem tudom. Kell bele még valami, egy összekötő szál, néhány ecsetvonás, annak kell tűnnie, mert különben erőltetett lenne, és egyik történet sem illik oda, mint a két part, és folyó szeli ketté, amibe belebombázták a hidakat, ez ilyen egyszerű, ez nem politikai probléma, ez az én magánügyem.

Láss neki, ülj a géphez, mondta Hans. El sem tudom mondani, mennyire utálok írni, mert akkor kiütözköznek rajtam az elmebaj tünetei, a mániás türelmetlenség, az elégedetlenség önmagammal, egyszerre egyetlen mondat sem illik oda, ahova kellene. Meg ez a felolvasás, ráadásul német nyelven, én angol szakot végeztem. De mit tehetek. Noé bárkájára is fel kell szállni. Mindent meg lehet tanulni, csak némi szorgalom kell hozzá, mondta Hans. Ennyi nyelv nekem már a könnyökömön jön ki. Most éppen a saját szövegemet szótárazom, hogy megértsen. Mert muszáj megértenem, különben hogyan olvasom fel? Te miért festesz?

Sohasem beszélek erről. De azt tudom, hogy az íróknak könnyebb, csak mondanak egy mondatot, és az övék a közönség. Ők nem tévedhetnek. De egy kép nem beszél. Nem állhatok külön oda minden néző mellé. Hosszú csend a sörösüvegben. Ráadásul babonás vagyok. És amíg nem készek a képeim, addig meg sem szoktam mutatni senkinek.

Ezzel én is éppen így vagyok. Csak egyszer fordult elő, hogy valamit elmeséltem, aztán hiába próbáltam leírni, elveszítette örökre azt az intenzitását a történet, amit az első leütés jelent. Ahogyan egy zongoraverseny kezdődik, és már nem tud tovább versenyezni a többi hangszerrel. Olyan lett, mint a festmény másolata, mondta Hans bólogatva.

Oscar időnként bekopogott, hogy ellenőrizze, hol tartok a librettóval. Ingáztam Noé és a regényem között, néha erről, néha arról jutott az eszembe valami. Azt hittem, zavar majd ez a két, reménytelenül széttartó útvonal. Ráadásul két külön gépen írva, két külön szobában. Miket beszélek: termekben, melyekhez kezdtem hozzászokni.

Egész éjjel égett a műteremben a nappali fényt imitáló, meszes halogénvilágítás. Ravaszul az emeleti részben dolgozott, pedig az a kényelmetlenebb, csak nehogy valaki belessen. Hans olyan volt, mint aki mindent titokban csinál, a leg egyszerűbb dolgokat is. Pedig csak a fonnyadt füvet bálázta össze, aztán egy óra múlva már annak is hűlt helye látszott, és a száraz fű a kert legtávolabbi zugába került, ahol nincs szem előtt, egy kőkerítés szögletében ért a humusz, a kerítést iszalag futotta be, alatta örökzöldek terpeszkedtek. Álltam, és nézelődtem, talán ez lehetett a látszat, voltaképpen egy megfelelő drámai fordulaton törtem a fejem, és összerendeztem hirtelen.

Nem akartalak megijeszteni, mondta Hans, csak láttam, hogy azokat nézed, a bokrokat; oda temették a kutyákat. Meghökkenve fordultam meg. Nem tudad, hogy 1806-ig itt minden Wimpffen báróé volt? Na és? Még ha ilyen hatalmas is a kert elől-hátul, azért nem gondoltam, hogy így hagyják ezt a hátsó kertet érintetlenül, csak mert itt hantolták el kedvenceiket. De ezek nem akármilyen kutyák voltak, mondta Hans, hozzátaroztak a hagyományhoz: mindegyik saját életet élt, valakihez tartozott, köztük egy magyar vizsla is. Nem

csak úgy általában csaholtak, léteztek, mint hasonló társaik. Itt mindenki számított: az emberek és az állatok egyaránt.

Igen, Noé, bárka, hatodik jelenet.

Másnap egész éjszaka láttam megint a műterméből szűrődő a fényt, szürkületig a hajnalra nyíló ablakká változott. Ekkor határoztam el magam, hogy nem hagyom magam, dachból sem. Most a kutyákkal folytatom, ezt most nem hagyom ki. És nem adom fel, ha itt még egy kutyának is megjegyzi a nevét, mert itt vadásztettei voltak, akkor egy írótnak megjegyezni. A kutyával kell folytatnom, hiszen ott volt végig, csak senki sem gyanakodott rá, mint egy krimiben.

Még égett az állólámpám, amikor hajnalban Hans feltekintett az ablakomra, valami olyan arckifejezéssel, hogy ennek tényleg elment az esze, de írtam tovább, vitt a lendület, a kutya életre kelt, és mintha a fogával vonszolt volna, mint egy rongyot a lábamnál fogva a másik terembe, nem engedett el. Nem hagytam, hogy erősebb legyen nálam, vicsorgott közben, és húzott a felkelő nap felé. Amíg el nem vakított. Ahogy letekintettem, Hans parkolt éppen az ablakom alatt, és a csomagtartójából titokzatos alakú tárgyakat rakott ki, olyan gondosan becsomagolva, ahogyan ő mindig is mindent becsomagolt. Feltekintett megint némi kárörömmel, hogy úgysem mondja meg.

Mintha versenyeztünk volna, ki mit nem mutat vagy mond meg a másiknak, és mintha az erőpróba életre-halálra ment volna, körvadászat alakult ki a kastély körül, halott kutyákkal, csak mi voltunk a vadak: vagy én tettem egy kört a kertben, vagy ő, azzal a különbséggel, hogy neki dolga volt, vagyis úgy tett, vagyis talált magának munkát kikapcsolódásképpen, én viszont azt sem tudtam, hogyan kell kitolni a szemetet, hogy másnap elvigyék.

A műterme előtt szőlőlugas állt, alatta malomkőasztallal. Metszőollóval szüretelte a fürtöket, és egy kézi préssel mustot facsart, megkínált belőle. Egy másik galéria mellett döntött, ezt túl kicsinek találta. Időt nyert. Úgy éreztem, kutyaszorítóba kerültem, mert nekem nincs lehetőségem a határidő módosítására.

Egyfolytában szörcsögött a kávéfőző, éjszaka csak az én képernyőm kékje látszott kifelé, amit onnan tudtam, mert úgy hagytam a képernyővédőt, hagytam, hogy az általam odarajzolt kép vonulásson beállítva a végtelenségig. Kimentem friss levegőt szívni, és ott láttam magam a kékes fényben fent a billentyűk fölé görnyedni, az volt ott a másik énem, figyeltem magam, mit hogyan teszek. Ez a tudathasadás akkor már kilábalhatatlanul krónikussá vált, mert mihelyt hosszabb ideig felcseréltem a nappalt az éjszakával, annak megvoltak a maga szárnyai, áramlatai, amire csak lazán fel kellett feküdni, mint valami varázsszőnyegre, de megvoltak a másnapjai is, amikor kialvatlanul hosszan hanyatló bekezdéseket töröltem a szövevényes szövegerdőből. Kellemesen telt az

éjszaka egyedül a szőlőlugas alatt. Többet haladtam előre így egyedül, mint a két géppel együttvéve.

Gyakoroltam felolvasni az elkészült fordítást. Valahányszor végigfutott a hideg a hátamon, amikor elmentem a városban a plakát előtt, amin a nevem állt az időponttal. Időnként lementem a földszinti kiállító terembe, ahol a felolvasóesteket, kiállításokat és koncerteket tartották, hogy megszokjam a helyszínt, amelynek egyre kevesebb köze lett a valósághoz, valós helyzetem helyes megítéléséhez; a zongorára könyökölve tekintettem körbe, az előző kiállítás képei még kint sorakoztak a falakon. Kék hullámokat ábrázoltak, ez a művésznő különféle nyugtató hatású objektumokat alkot főleg kék-fehér felületeket, pasztell árnyalatokat, kétségtelenül dekoratívak, de hogy mennyire mély értelműek, arról megvolt a magam véleménye. Csak magammal perlekedtem, zavaros fejvel, ami persze nem segített rajtam, vártam a kutyák házőrző szellemének sugallatát, akik a kert örökkévalóságában pihenték ki végtelen futásukat; milyen boldogok lehetnek, mert elképzeltük őket.

Nincs mese, gyakorolnom kell még. És a zongora, vajon miért ne lenne egy kis zene. Legutóbbi könyvemben szerepel egy kotta is, az egyetlen dal, amit életemben komponáltam, mert kellett a történetbe, mint most a kutya, anélkül nem lett volna teljes. És most ideillik ez a dallam két szöveg közé, áthidalásként, folyónak, hogy tutajra ültesse a hallgatóságot, és elvigye kicsit egy másik műfaj hullámain ugyanoda, ahonnét ennek a szövegnek a folyama eredt. Felmentem a lépcsőn Oscar lakosztályába, és megmutattam neki a kottát, ezt kellene eljátszanod az estemen, mintegy lélegzetvételnél, hiszen ez is én vagyok. Abba a környezetbe illik, ahova egy mondat, egy szó, egy bekezdés. Bólogatott, értem, értem, menjünk le, és eljátszom. Mi legyen belőle? Ilyen indulószzerűen vidám? Vagy nosztalgikus, hogy sajnálod azokat a szép hidakat? Erre nagyon bepörögtem. Ne szórakozz velem! Jól van, jól van, én nem ismerem azt az országot, nekem mindegy. Jó, csak a szöveged. Miről szól? Arról, hogy szakad az eső, és sehogy sem akar elállni... Felhőszakadás a címe. Ez véletlen? Nem. Igen, mintha Noé.

Az esten aztán ennek ismeretében adta elő, és hogy igazi műnek hasson az ő zenei mércéi szerint, a végére készített egy improvizációt, ami a dal továbbgondolásaként hatott, főleg a komolyzene klasszikus irányába. Miután hallotta a felolvasóest elejét, olyan komolyan játszott, mintha gyászmisén lennénk.

Másnap szétrakva láttam a képeit a padlón. Órákat töltöttem közöttük, és jártam képről képre, elmélkedve rajta, hogy mi miért történt. Néha felemeltem egyet a földről, kíváncsiságból. Miért nem láthatta közben senki más ezeket? Talán az ötletet lophatta volna el? Dehogy. A mű akkor kész csak, ha az alkotója kirakja.

Úgy tartják, hogy lovat rajzolni a legnehezebb, nem véletlenül küszködött annyit Leonardo da Vinci is éppen ezekkel, Az anghiari csata című freskójából

nem is maradt fenn más az utókor számára, mint a dühös paripák számtalan vázlata. Az évszázadok során alig akadt festő, aki ne találta volna szemben magát e négy lábúval, és próbálta volna a maga művészetébe affirmálni.

Úgy gondolom, a növényvilágban a fa, az állatok között a ló, az épületek közül pedig a templom a legnemesebb. Mintha ennek jegyében követné egymást éppen a katedrálisok után a lovak megjelenése Hans festészetében. Ahhoz, hogy ebben mennyire konzekvens és milyen tudatosan építi fel ouvre-jét, elég rámutatni néhány közös vonásra, ami a korábbi és mostani sorozatát is jellemzi.

Szimptomatikus, hogy a magányt nem emberek ábrázolásával fejezi ki, hanem egyetlen épülettel vagy állattal, amit a középpontba helyez. Mellettük nem is alkalmaz egyéb konkrétan felismerhető figuratív elemet, mert az csak zavarná a szigorúan megformált kompozíciót. Erre a világra a bezártság a jellemző, amire minden esetben határozott ecsetvonások utalnak, mintegy behatárolják mind a négy oldalról a teret.

Számos alkati hasonlóságot is felfedezhetünk ló és templom között: a kiemelkedő első részt, a tornyot és a fejet a hát követi, amely többnyire színben is elüt környezetétől, és legtöbbször az arany metszés szabályai szerint helyezkedik el.

Kétségtelenül kell ahhoz művészi elkötelezettség és elszántság, hogy valaki kilencven lovat egymás mellé állítson, még hozzá úgy, hogy mindegyiknek külön története legyen, ugyanakkor együtt egy emlékezetes, markáns sorozatot alkossanak. Mert ne feledjük, hogy a képeknek külön-külön más az érvényességi köre, ha egyenként tennénk őket magunk elé, akkor csak annyit vennénk észre belőlük, hogy ez mennyire hasonlít az előzőhöz. Együtt kell látni a sorozatot ahhoz, hogy észrevegyük: a lovak eltérő fénytörésben állnak, különbözőek a napszakok és az évszakok, más az állatok kora, más milyen táj veszi őket körül, amelyek különféle hangulatokat sugallnak; az egyik ló ereje teljében verseny előtt áll, a másik elgyötörten talán vágóhídra megy, erre lehet következtetni a testtartásból, a körülményeket csupán egyetlen ecsetvonás érzékelteti, mert ez stílusának a védjegye. Hans ugyanis kevés ecsetvonással dolgozik, ez teszi képeit egyedivé, csak rá jellemzővé. Leonardo Da Vincivel ellentétben, akiről sohasem derült ki, hogy tulajdonképpen milyen ecsetvonásokat használt, a színek pigmentjeit inkább csak lebegtette az olajfelületen, mintsem festette. Hans sohasem hagy kétséget afelől, hogy markáns ecsetvonásával honnan indult, és hova tart. Azok közé a művészek közé tartozik, akiknek ily módon az indulatai is kifejezésre jutnak a papíron éppúgy, mint a vásznon. Komoly szakmai tudása arra determinálja, hogy kevés eszközzel, lényegre törően fessen. A hangsúly nála nem az ábrázoláson van, ezért érdemes feltenni a kérdést éppen az ő képeit nézve: hol a határ a figuratív és a nonfiguratív festészet között, hiszen magának a „határvonalnak“ a meghúzása válik metafo-

rikussá, amikor a lovat elvonatkoztatva tudjuk csak értelmezni; közben senki nem a hagyományos igavonó állatra asszociál, amikor ezeket a festményeket szemléli, melyek éppúgy intellektuális kihívást jelentenek a festő, mint befogadó számára, hanem a kompozíció egészére, melyekkel olyan nyitott tereket hozott létre a festő a szemlélő előtt, melyekben a lélek csendben vándorútra indul.

Mentem a lépcsőn, kopogva, aztán levettem, és a kezemben vittem fel a fapapucsokat, mert már hajnalodott, ilyenkor ébrednek a szomszéd kutyái.

Most egy hatalmas pont következik. És ehhez a búcsúzáshoz írtam a szöveget, hogy odaadom majd neki magyarul, mert így lesz igazán hiteles. Amilyen makacs, más ajándékot úgysem fogadna el. De biztosra vettem, úgysem bírja ki, hogy ne fordította le. Ezzel váltunk el.

Egy hónappal később jött Hanstól egy levél, arról szól, hogy most hozta a nyomdából a meghívókat a kiállítására. Természetesen nem egy közönséges meghívó volt, hanem egy rendkívül gondosan megtervezett nyomtatvány, benne az én szöveggel, német nyelven. A megnyitó szövege.

Ezek a lovak az én lovaim is, nézegettem őket, a kiállításról kaptam tőle képeket, és milyen másnyelven ilyen perspektívából szemlélve. Én úgy láthattam őket, ahogyan a földön heverték, ráma nélkül, de kiállítva egyforma antracitszürkébe keretezve egészen másként hatottak. Ami a falon függ szemmagasságban, az méltóságteljesebbé és egyenrangúbbá is válik. Ami a lábado előtt hever, azért nem kell erőfeszítést sem tenned, a látványért sem kell megküzdened. Ami lejjebb van, az olyan, mint a határon túli, kicsit megalázottabb, kicsit lenézendőbb, nyugodtan hátrább sorolható, ott is jó lesz neki. Minden a szemmagasságon és a perspektíván múlik.

Felhívtam, már itthon voltam, és azt mondta: az egyik lovat megtartottam neked, a többi nyolcvankilenc elkelt. És mit festesz most? Majd meglátod! Az még fél év, ne legyél megint ennyire titokzatos! Találd ki! Hogyan tudnám kitalálni? Mert te mondtad! Mit? Azt, hogy az épületek között a katedrálisok, az állatok között a lovak... Szóval most fákat festesz?

És akkor a telefonban vidám volt, mert tudta mibe fog bele. Eltelt egy év, és tényleg: láttam a fákat. Utasított, nem is invitált, hogy akkor most menjek be a kiállító terembe. Nem is fogom megkérdezni tőle soha, úgymond, hogy utálja, ha a jelenlétében nézegetik a képeit, vagy csak kínos neki, mert ez olyan kiszolgáltatottá teszi. Valami megmagyarázhatatlan belső feszültség lesz ilyenkor úrrá rajta, pedig ezek csak fák! A fákat gyakorta csak sejteni lehet az ő értelmezésében: az egyiket egy lilás mocsárban, a másikat ködben, a harmadikat talán egy kora tavaszi lankán. Vajon miből gondolja, hogy ez bármit is elárul róla? Miért ne gondolná, hiszen az én szövegeim éppúgy a falakon függenek. Kegyes írói fikciónak tartom azt a klisé, amely szerint a szövegek úgymond „leválnak” egyszer s mindenkorra rólam, és csak írás közben zavar a kí-

vülálló betekintése. A megjelenés után is kínos, csak másképpen. Van ugyanis az olvasóknak egy jellegzetes típusa, amely konkrét szövegekre szeret rákérdeni, mi több, azonosítani vele. Egyrészt le lehetne rázni őket azzal a kegyes hazugsággal, hogy mindez csak a szöveg természete miatt lett ilyen. Írója válogatja, hogy ez valóban így van-e. De alig hiszem, hogy egyetlen alkotónak is közömbös volna a szembesítés vagy akár konkrét azonosítás. Mert az olvasó megkerülhetetlen, és leginkább nem hülye. Esetleg sznob. De ez utóbbiak elhanyagolhatóak, mert úgysem tudnak a lényegbe belekérdezni. Akinek valóban van kérdése, annak nem lehet kitérni a tekintete elől, mert tudja a választ is. Ez a célját nem tévesztő tekintet azt sugallja, hogy rajtakaptalak, ez a szemleleplező: megtudtam valamit rólad, amit hiába is tagadnál. Átjött valami a szövegen. Mert ha nem jött volna át, akkor nem volna miről beszélgetnünk. Akkor a könyved fabatkát sem érne. Csak nem biztos, hogy én beszélgetni akarok erről.

Márpedig Hans sem akart beszélgetni. Legalábbis a képeiről soha. Arról, hogyan készül a Kürbissuppe seefooddal és őrölt fűszerekkel, hogyan sajtolja a szőlőt, arról igen. De a képeiről soha. Pedig nehéz legyűrni a késztetést, hogy rákérdezzek, ugye, amikor ezt festetted, akkor iszonyúan magad alatt voltál, ugye, nagyon egyedül, vagy iszonyú kinnal jártak ezek az ecsetvonások. Hány vázlatot téptél szét, mire ez a táj összejött? Valamiért tudom, vagy dehogyis, csak sejtem, és mert nem közömbös számomra, szívesen megkérdezném, de nem szabad. Tapasztalatból tudom. Nekem is tettek már fel hasonló kérdéseket: kinek írtad ezt a szöveget, tudom, hogy ez veled történt, csak éppen leírtad. Csak éppen. Igen. Csak éppen leírni olykor rosszabb, mint átélni. Aztán fél évig egy sort sem tudtam írni.

Hansot most ilyen periódusában láttam viszont. Legutóbbi telefonbeszélgetésünkre gondolva, legalábbis kitörő boldogságot vártam tőle, legalább a viszontlátás illedelmes örömét, de egészen másként fogadott. Te is elmentél innen, ahogyan mindenki más, én ezt olvastam ki a tekintetéből, pedig te mondtad, hogy fákat fessek, vagy a fák már eleve bennem voltak, csak te piszkáltad ki, mint levesből a szempillát; ennek a „filozófiája” itt lógott a levegőben, ez a környezet sugallta, másutt eszembe sem jutott volna, csak rámutattam valamire, ami magától értetődőnek tűnt: katedrálisok, lovak, fák, tiszta sor, csak le kellett hajolni érte a földre, ahogy a lábam előtt heverték, mint a gesztenyék az avarban, amiből itt erdőnyi van, és te mutattad meg ezt az erdőt, és azt is, hogyan kell megtisztítani, és ültünk a leánderbokrok alatt az asztalnál, és nagyokat nevtünk. Mert mondtam, hogy nálunk csak a temetőben ültetnek gesztenyefákat, és azok sem szelídek. Az elkészült képek pedig nagyon tetszenek. Hans az ablaknál áll, nézi a madarakat: Starren, mindig ilyenkor lepik el a telefonhuzalokat, hogy szinte megnyúlnak. Ilyenkor csak tapsolni kell, elhussannak, és a vezetékek rugózva nyerik vissza eredendő vízszintesüket. Kipusztít-

hatalanok! Az idén is alaposan megtépták a termést, mondja, mintha nem is az olajképekről lenne szó, hanem az olajfák hegyéről, ahol itt szőlő terem, és most nem is a krisztusi magányról lenne szó, melynek minden egyes stációja ott függ a másik teremben, ahova vagy a Megváltó léphet be most egyedül teremtésének félkész stádiumában, vagy a latrok, az esendő kívülállók, akik akkor sem tudnának segíteni, ha akarnának. Ahogyan a lovak is sokfélék voltak, és tudom, hogyan készültek, leginkább kiszámíthatatlan végkimenetekkel: kitörően pergő lelkesedéssel, a farkasok órájára lelassuló ivászatokkal, aztán hosszú, fűnyírásba és avargyűjtésbe fojtott lehangoltsággal és emberkerüléssel. Így lettek lehajtott fejű elesettek némely patások és éppen így jelennek meg a fák is egymás után. Itt semmi sem változik, ebek szelleme járja be a termeket, és tanít kíméletlenségre, de kitartásra és hűségre is. Ez a szótlanság nagyon is árulkodó most. Megtorpant a fák sora, és nem lehet segíteni, pedig mennyire szeretnék. Pedig mennyire szeretném néha, ha valaki megírná azt a bekezdést, ami hiányzik vagy harmadik nekifutásra sem megy, és az igazi kétségbeesés az, ami kiszámíthatatlan: a lehet, hogy soha. Az elbeszélhetetlenség. Vajon tudom-e folytatni valaha? Ez olyan kérdés és perspektíva, mint a rálátás a „holtak szigetére”, melyen látszanak ugyan a körvonalak, mintha fák lennének, nem tudjuk pontosan, milyenek. Majd ha a csónakkal kikötünk, ha bennünket is átfuvaroznak a kelták, és letekerik rólunk a fehér vásznat, melybe lelkünket csavarták, akkor ott leszünk, és körülnézünk. És megérkezünk. De addig nem beszélünk a fákról. Nem tudjuk, milyenek. Egy életen át várunk rájuk. Mindenre ugyanúgy várunk, hogy sikerül-e, életre-halálra. Csak a kívülállók gondolkodnak másként a fákról.

Kimegyünk az udvarra, a leánderbokrok alá. A bor már forni kezdett. A kancsóból tejszerű, rajnai rizling pezseg. Hatása ilyenkor a legkiszámíthatatlannabb. Főképpen a másnapi, az élesztő miatt. Arról beszélünk, hogy a német nyelvben több szó van arra, amely kifejezi e nedű érének egyes fázisait. Pedig én is borvidékről származom, megvannak a „fogalmaim” arról, milyen erjedési és tisztulási folyamatok zajlanak, függetlenül a tájegységekre jellemző technológiák eltéréseitől, azért a bor, az bor, ami megítélhető, ahogyan egy festmény vagy egy írás bukójában benne is van az, miben gyökerezik. Körülnézek még egyszer, és nagyokat szívok, úgy bele tele tüdővel a levegőbe: ebben a zamatban is sok minden összegyűlik, egy kis hegyi vadalma, és némi ódon patina, ami közelebből, a vaskos falakból árad összetéveszthetetlenül, enyhe sajtpenész illatra emlékeztetve.

Mindenki Wagnert szólítja meg, magam sem adom alább. Hazafelé hallgatom a Rajna kincsét, közben eszembe jutnak a váltakozó alkotók, akik ugyanezt a tájat látták az ablakukból, a váltakozó évszakokat, szemben I. Lajos nyári lakjával. Vajon mennyi szivárog át ebből a tekintetükbe, ereinkből a sorokba? Külön-külön.

Nekem még mindig furcsa, hogy nem látom a határt. Hogy mikor leszek át? Közben felidézem magamban a szöveget, amit itt írtam egy évvel ezelőtt a kastély kutyáiról, mert most ezt kellene felolvasnom. Próbálgatom a szavakat, ilyesmit mondott Berzsenyi is: *L'hiver qui vient*. Avagy ahogyan Nietzsche mondaná: *Bald wird es schnein – Wohl dem, der jetzt noch Heimat hat!*

A bordó selyemtapétán rózsák bomlanak szét, mintha elnyíltak volna, és a vékony szárazon önsúlyuktól szirmuk hullna alá. Ezek a szirmok borítják el szőnyeg gyanánt dekadensen a padlót. A balkonajtó előtt elnyúlva álbidermeier faragott komód hever. A balkon embernyi széles csupán és szobányi hosszú, öles párkányán kényelmesen ki lehet hajolni, kitapinthatóak rajta a régi mesterek csigamintásan kanyargó kalapácsnyomai, ami egyúttal a mészkőből faragott homlokzatszítést alkotja neoklasszicizmusba hajló stílusában, reggeli sétát lehet rajta tenni, hogy milyen az idő odakint, balról az „dróttorony” zsiráfnyakát dugja ki a háztetők rengetegéből, balra pedig, a keskeny tér túloldalán a Sorbonne kupolája belekéklük az elé fektetett szökőkútba, amely egy erdei patak dús csobogását imitálja. Kétoldalt szemben egy-egy könyvesbolt, mellettük sörözők sorakoznak, főleg a diákok és a tanárok találkozóhelyei. A századelő irodalmi kávéházai jutottak eszembe erről, amikor betértem az egyikbe. Régen írók olvastak fel egymásnak hasonló helyeken a legendák szerint, ilyesmit azonban nehéz lenne mostanság elképzelni. De hogy még vannak, akik elegáns lila tintával hosszasan prózát rónak a fáradt délutánban, ahogyan Csáth Géza a Tálay főhadnagyot, az meglepett. Egyáltalán a kézírás maga, no meg hogy sörözőben. Nemigen tudnám magam elképzelni Újvidéken egy sörözőben, amint lila tintával novellát írok. Egyrészt, mert nemigen tudok alkalmas helyszínt, másrészt régen hozzám nőtt a tasztatúra, harmadrészt pedig: senkit sem tűnök meg a közelemben, ha írok, még akkor sem, ha másnap megjelenik, és mindenki számára hozzáférhető lesz nyomtatásban. A legenda oda: nem kávé mellett írnak manapság reményteli tehetségű leendőik, *les jeunes gens*, hosszú érzeményeket, hanem egy korsó vaskos félbarna sör társaságában, magányos egyszemélyes asztalokra könyökölve, néha kirévedve a szökőkútra. Előbuggyan a kőből, aztán hirtelen eltűnik.

Megöleljük egymást, régen várt találkozás: ismét vörös bor, Noé bárkája és Oscar, aki most sem adta fel, és még mindig elhatározás kérdése maradt csupán, hogy ne állatokat szállítson át a színpadon, hanem embereket, mert azok is lesznek annyira állatok. Ettől lesz igazán vidám folyó a Szajna esti sétánk mellett hazafelé.

Már napok óta úgy érzem, hogy egy kihalt nyelvet beszélek, amely talaja csupán annak, amiből különböző formájú és alakú fák nőttek. Van, amelyiknek biztosabbnak érzem a gyökereit, míg a másoknak inkább csak lombja van, kivirul, aztán megsárgul, ahogyan az évszakok hozzák, vagy ahogyan a szerencse változtatja az időjárást. Sok kemény téltől elhalhatnak az apróbb részletek,

a gallyak és árnyalatok, újakat kell hajtatni helyettük, mert különben a lomb koronája szabálytalanná és kifejezéstelenné válik. Ezek jutottak eszembe, ahogy elnéztem a hosszúkás tér különböző méretű és fajtájú fáit. Csak a Szent Mihály útja választott el tőlük. Még kavarogtak a fejemben az előző este strasbourggi falevelei, még felmarkolt belőlük a szél egy-egy maréknyit, nem hagyta elsimulni bennem a feledés csendes avarját. A franciára fordított szövegek elhangzása után a kérdéseket és a válaszokat is erre a nyelvre fordították, a könyvesboltok közönsége sok mindenre kíváncsi volt, hiszen tudtak mibe belekérdezni: a kezükben tartották az antológiánkat, indítóul természetesen a rangidősek, Mrozek nyitó szövegével és Fejtő Ferenc írásával, majd benne többi társammal együtt rövid pályaképekkel vetítettek előre bennünket, ami eleve egzotikusnak tűnt a felolvasóestek publikuma előtt, ahogyan az elmesélt történetek is, ismerősök és még ismeretlenek egyaránt.

Hogyan is lehetne megkerülni azt a szót, hogy Trianon, hiszen ez itt éppen egy szálloda neve. Ha nem ebben laknék a sors furcsa véletlenének köszönhetően, magam sem hinném, hogy létezik ilyen. Hogyan lehetne elmesélni a franciáknak, hogy már a nagyapám átélte, amit a félmúltban magam is, hogy egyszer csak a családuknak egy másik országba szakadt? Nagyon jól emlékszem rá, hogy nem traumával gyógyította magát, nem is azzal az önváddal, hogy győzni kellett volna, hanem iróniával. Jó lecke volt, hogy ültessünk inkább fákat nyavalygás helyett. Mrozek mondja, hogy az irónia gyógyír. Többféleségétől lesz gazdag az erdő. Itt most éppen A kastély kutyái című kisprózámot szeretnék hallani, nem holmi történelmi *speech*-t. Ez az egyetlen szövegem, aminek nincs magyar változata. Aztán kérdések sorjázta, látszott, hogy az érdeklődők eligazodni próbálnak ebben a messziről sűrűnek látszó erdőben, csapást kellett vágni benne, hol egy robusztus tölgyre, hol egy finom gyertyánra mutatva, hogy milyen sokféle egyedből áll a rengeteg, amely sokféleképpen osztható fái, folyói, avagy domborzata szerint. És ahogy csapódtak a fejszék, akárha törzsek derekába, úgy fokozódott a tempó, és a válaszaimat egyszer csak kacagás szakította félbe. Döbbszem néztem a tolmácsra. A pillanat tört része alatt felmértem, hogy most nem a közönség felé vezető ösvényt választottam. Ezt most milyen nyelven mondtam, kérdeztem a tolmáctól. Fogalmam sincs, válaszolta derűsen. Az általam éppen használt két másik nyelv közül, valami megmagyarázhatatlan rést találva, egyetlen mondatnyi erővel buggyant visszatartatlanul elő a magyar, mintha akkor, abban a pillanatban önmagát képviselte volna céltudatosan, és az akaratlan kiszólás annyira meglepte a közönséget, és olyan biztató derűvel tekintettek erre a váratlanságában freudinak vett fordulatra, hogy abban a pillanatban egyszeriben érthetőbbé vált minden, a történet gördülékenyebben haladt tovább, ismerősebbnek tűnt már az erdő, amiről meséltem, megtelt állat- és növényvilággal, a távoli táj ezáltal került emberközelbe, hogy hallottak egyetlen mondatot egy ismeretlen

nyelvből. Ösztönös gesztusnak tekintették a tudattalan kiszólást. Erdei tisztásokon hallani ritkán ilyen visszhangot, ami tisztábban szól, fellengzősebben: áttetszőbb a párán túli kékségeknél.

Mindezzel együtt azt tapasztaltam, hogy arrafelé alapvetően az élő írókra kíváncsiak, a maguk sokféleségével, gyarlóságaikkal vagy éppen rigolyáikkal együtt, vagyis a primer irodalomra, lehetőleg minél több országból, változatos olvasáskultúrát kínálva, mert ennek van igazán közönsége és tekintélye; a mai magyar hozzáállásban inkább fordított tendenciák látszanak érvényesülni: mostanság mintha az irodalomról, azaz csupán néhány magyar íróról való gondolkodás, valamint egyazon uralkodóvá törekvő diskurzus és narratíva játszaná a főszerepet az irodalmi színpadokon, ahol jobb híján természetesen a fejüket törőket látni csupán.

Mintha az erdőtől a fák nem látszanának. Hans viharvert tölgyei, a kutyák fölé hajló ágak, a szürkén settenkedő Rajna, Wagner meredeken ívelő nyitánya és a Mannok lübecki porcelánja, gőzölgő teával. Ki ítélné meg, hogy mi mivel tartozik össze, honnan indul, és hol fejeződik be a története? Kérdések maradnak csak, és mindegyik paradoxonnak tűnik, ha egyedüli helyes utat lát elő; az egyedül helyes út a tömegben a legmagányosabb, akkor jobb kívül lenni, lehetőleg kívül is maradni, akár egy zajos sörözőben, akár egy szőlőhegy kerti asztalánál róva a sorokat. A kutyák metaforái maradnak csupán, melyekre örökké emlékezni fognak vagy elfelejtik őket.

Újvidék, 2002 januárja